

Elżbieta SZCZOT

SYNODALNOŚĆ KOŚCIOŁA W NAUCZANIU I DZIAŁALNOŚCI JANA PAWŁA II

Sprawozdanie z ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej
przez Katedrę Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego
Lublin, KUL, 23 X 2003

W obchody jubileuszu dwudziestopięciolecia pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II włączył się Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, organizując, w ramach działalności Katedry Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego, 23 października 2003 roku ogólnopolską sesję naukową zatytułowaną „Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II”.

Poddany refleksji naukowej temat związany jest z zagadnieniem dotyczącym Synodu Biskupów jako instytucji wspierającej działalność papieża. Zgodnie z kanonem 342. *Kodeksu prawa kanonicznego*, „Synod Biskupów jest zebraniem biskupów, wybranych z różnych regionów świata, którzy zbierają się w określonych terminach, ażeby pobudzać ścisłą łączność między Biskupem Rzymu i biskupami, jak również temuż Biskupowi Rzymskiemu świadczyć pomoc swoją radą w celu zachowania i wzrostu wiary oraz obyczajów, a także zachowania i umocnienia dyscypliny kościelnej, i rozważenia problemów związanych z działalnością Kościoła w świecie”. Aby pogłębić recepcję nauczania Kościoła w świecie, konferencje episkopatów kościołów partykularnych,

które uznają to za konieczne lub pożyteczne, mogą za aprobatą Stolicy Apostolskiej zwołać synod plenarny. Do zadań synodu należy troska o zaspokojenie potrzeb pasterskich Ludu Bożego na własnym terytorium. Synod partykularny posiada władzę rządzenia, zwłaszcza w zakresie ustawodawczym. Może, zachowując przepisy prawa powszechnego, podejmować decyzje w sprawach istotnych dla wzrostu wiary, dla ukierunkowania wspólnej działalności pasterskiej, dla poprawy obyczajów, dla zachowania, wprowadzenia oraz strzeżenia jednakowej dyscypliny kościelnej (por. kanon 445.).

Zagadnienie dotyczące synodów biskupów, które odbyły się w latach 1978-2003, ich genezę, cele, strukturę i działalność przedstawił ks. prof. dr hab. Edward Górecki z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Prelegent wygłosił referat zatytułowany „Synod Biskupów jako instytucja wspierająca Jana Pawła II”. Przypomniał, że podstawę do powołania Synodu Biskupów dał Sobór Watykański II. W Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (ogłoszonym 28 października 1965 roku) mowa jest o Synodzie Biskupów jako radzie

reprezentującej cały katolicki episkopat, której działania są wyrazem troski biskupów o cały Kościół. *Kodeks prawa kanonicznego* w kanonie 345. wyróżnia trzy rodzaje zgromadzeń synodalnych: generalne zwyczajne, generalne nadzwyczajne i zgromadzenia specjalne. Zgromadzenia zarówno zwyczajne, jak i nadzwyczajne zwoływane są dla rozpatrzenia spraw dotyczących bezpośrednio dobra Kościoła powszechnego. Ze względu na swój charakter wymagają skorzystania z wiedzy, roztropności i zdania katolickiego episkopatu całego świata. Synod generalny zwyczajny winien być zwoływany z roztropną systematycznością, odbycie natomiast zgromadzenia nadzwyczajnego podyktowane jest potrzebą szybkiego rozważenia spraw doraźnych. Specjalne zgromadzenie synodu rozpatruje problemy dotyczące jednego terytorium lub kilku określonych regionów Kościoła.

W latach 1978-2003 odbyło się czternaście zgromadzeń Synodu Biskupów. Sześć zgromadzeń miało charakter zwyczajny, jedno było nadzwyczajne i siedem specjalnych. Zgromadzenia ogólne zwyczajne zajmowały się następującymi problemami: w roku 1980 rodziną chrześcijańską, w roku 1983 pokutą i pojednaniem w misji Kościoła, powołaniem i misją świeckich w Kościele i w świecie w roku 1987, w roku 1990 formacją kapłanów we współczesnym świecie; życiem konsekrowanym i jego misją w Kościele i w świecie w roku 1994. Ostatnie zgromadzenie, w roku 2001, zajęło się posługą biskupów w Kościele i świecie. Nadzwyczajne zgromadzenie Synodu Biskupów zwołane zostało w roku 1985 z okazji dwudziestej rocznicy zakończenia Soboru Watykańskiego II. Papież Jan Paweł II

zawsze dużą wagę przywiązywał do zgromadzeń specjalnych. W czasie jego pontyfikatu miało miejsce siedem zgromadzeń tego rodzaju. Poświęcono je kolejno: w roku 1991 – Europie pod hasłem „Jesteśmy świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił”; w 1994 – Afryce pod hasłem „Będziecie moimi świadkami”; w 1995 roku – Libanowi pod hasłem „Chrystus jest naszą nadzieją: odnowieni przez Ducha i solidarni, dajemy świadectwo Jego miłości”; w roku 1997 – Ameryce pod hasłem „Spotkanie z Jezusem Chrystusem żywym drogą do nawrócenia, komunii i solidarności w Ameryce”; w roku 1998 – Azji pod hasłem „Jezus Chrystus Zbawiciel oraz Jego misja miłości i służby w Azji”; Oceanii w roku 1998 – a przyświecało mu hasło „Jezus Chrystus a ludy Oceanii. Kroczyć Jego drogą, głosić Jego prawdę, żyć Jego życiem”. Ostatnie zgromadzenie specjalne – poświęcone Europie – odbyło się w roku 1999 pod hasłem „Jezus Chrystus żyjący w swoim Kościele źródłem nadziei dla Europy”.

Synod Biskupów, który powołany został do ścisłej współpracy z papieżem, jest cennym narzędziem zawiązywania wspólnoty i kolegialności biskupów. Biskupi, podkreślił ksiądz profesor Górecki, dostarczają papieżowi informacji o doświadczeniu i bogactwie życia chrześcijańskiego w ich Kościołach na całym świecie.

Referat na temat „Udział papieża Jana Pawła II w synodach polskich” zaprezentował ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prelegent podkreślił, że posoborowy model synodów diecezjalnego oraz partykularnego stał się udziałem Kościoła w Polsce. Począwszy od synodu włocławskiego

(1967), do końca września 2003 roku w Polsce miało miejsce trzydzieści synodów diecezjalnych, ponadto odbyły się synod prowincjalny krakowski (w latach 1973-1983) oraz synod plenarny (w latach 1991-1999). W kilku synodach wziął udział papież Jan Paweł II. Ojciec Święty nie tylko zaszczylił swoją obecnością szereg zgromadzeń synodalnych, ale swoimi wskazaniami dotyczącymi odnowy Kościoła poprzez synody wytyczył właściwą drogę prowadzącą do osiągnięcia tego celu.

Ojciec Święty podczas pierwszej pielgrzymki apostolskiej do Polski 8 czerwca 1979 roku wziął udział w Synodzie Prowincjalnym Metropolii Krakowskiej. W wygłoszonej homilii podkreślił wówczas związek Synodu z jubileuszem dziewięćsetlecia męczeńskiej śmierci świętego Stanisława Szczepanowskiego. Zwrócił też uwagę na rolę setek synodalnych zespołów studyjnych, w których licznie brali udział wierni świeccy. Była to dla nich okazja nie tylko do wczytania się w naukę Soboru Watykańskiego II, ale też wypowiedzenia się na różne tematy dotyczące życia Kościoła, okazja do zgłoszenia propozycji oraz wyrażenia odpowiedzialności za kształt Kościoła w archidiecezji krakowskiej¹. Ks. prof. W. Góralski podkreślił, że papież Jan Paweł II związany był osobiście z synodem krakowskim, gdyż był jego inicjatorem jako arcybiskup metropolita krakowski. W czasie drugiej pielgrzymki do ojczyzny w dniu 22 czerwca

1983 roku wziął udział w zakończeniu Synodu Prowincjalnego Metropolii Krakowskiej. Ponadto Ojciec Święty uczestniczył w rozpoczęciu lub zamknięciu synodów diecezji kieleckiej, białostockiej i płockiej podczas swojej czwartej pielgrzymki do ojczyzny w roku 1991. Na zakończenie synodu płockiego 7 czerwca, wygłaszając okolicznościową homilię, nazwał synody żywymi kamieniami, poprzez które Kościół powszechny w każdym z partykularnych i lokalnych Kościołów podejmuje wielkie dzieło realizacji nauki Soboru Watykańskiego II². Ksiądz profesor Góralski podkreślił, że z wypowiedzi Papieża wynika, iż zadaniem synodu jest przede wszystkim odbudowanie i pogłębienie eklesjalnej świadomości duchownych i świeckich. Wiąże się to z wyrobieniem w nich poczucia odpowiedzialności za Kościół i z rzeczywistym zaangażowaniem się w dzieło realizacji jego zbawczej misji.

Ksiądz prof. dr hab. Jan Dudziak, nieżyjący już dziś uczony z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, przedstawił referat na temat „Elementy prawne w duszpasterskim synodzie archidiecezji krakowskiej z lat 1972-1983”. Synod ten – mówił prelegent – posiadał charakter pastoralny. Ważnym wydarzeniem był fakt, że w synodzie tym wzięły liczny udział osoby świeckie i konsekrowane. W synod aktywnie włączono cały Lud Boży archidiecezji krakowskiej poprzez takie środki, jak przekazywanie informacji na temat synodu,

¹ Por. Jan Paweł II, *Siedem lat pracy wspólnotowej dla aktualizowania Kościoła lokalnego* (Przemówienie na zakończenie Synodu Archidiecezji Krakowskiej, Kraków, 8 VI 1979), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 2 (1979), cz. 1, red. E. Weron SAC, A. Jaroch SAC, Pallottinum, Poznań 1990, s. 689n.

² Por. tenże, *Kościele, co mówisz sam o sobie?* (Przemówienie na zakończenie Synodu Diecezjalnego podczas nabożeństwa do Serca Pana Jezusa w katedrze płockiej, 7 VI 1991), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 12(1991) nr 6, s. 15.

badanie opinii oraz rozmnożenie. Zalecenia synodalne odnosiły się do określonych dziedzin życia, zarówno społecznego, jak i ekonomicznego oraz kulturalnego. Prawne elementy synodu przejawiały się między innymi w jego postanowieniach. Nawet te fakultatywne miały swoje źródło we władzy ustawodawczej synodu. Postanowienia podpisane i promulgowane zostały przez ustawodawcę-biskupa diecezjalnego (arcybiskupa metropolitę Franciszka Macharskiego) jako uchwały obowiązujące. Synod posiadał ponadto swoją strukturę opartą na takich podstawach prawnych, jak: statut, regulamin, komisje o odpowiednich kompetencjach i oddzielną komisję do spraw kanonicznych. Do szczegółowych elementów prawnych synodu ksiądz profesor Dudziak zaliczył podjęcie wielu postanowień w formie obowiązujących norm, a nie fakultatywnych zaleceń.

„Jana Pawła II aksjologia w uchwałach II Polskiego Synodu Plenarnego” stała się przedmiotem wystąpienia ks. prof. dr. hab. Antoniego Dębińskiego, prodziekana Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Autor przedstawił najważniejsze elementy nauczania Papieża odnoszące się do zadań nowej ewangelizacji, które związane są ze współczesną kulturą, ekumenizmem, świętością oraz budowaniem jedności wewnętrznej Kościoła. Ukazał następnie ich recepcję w uchwałach synodalnych, które w szczególny sposób odwołują się do takich dokumentów, jak encykliki *Veritatis splendor*, *Ut unum sint* czy *Redemptoris missio*.

Ks. prof. dr. hab. Stanisław Tymosz z Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwer-

sytetu Lubelskiego wygłosił referat zatytułowany „Wkład Jana Pawła II w dzieło II Polskiego Synodu Plenarnego”. Podkreślił on, że wkład Ojca Świętego uwidacznia się w istotnych momentach trwania Synodu. Papież dokonał otwarcia i zamknięcia Synodu, wygłaszając homilie, w których apelował o dobre wykorzystanie zgromadzenia synodalnego w budowaniu dobra wspólnego i zagospodarowywaniu wszystkich przestrzeni wolności w wymiarze osobistym, rodzinnym oraz społecznym. Ojciec Święty podkreślał wówczas, że wolność wymaga ustawicznego odniesienia do prawdy Ewangelii oraz do trwałych norm moralnych³. Synod – według prelegenta – w swoich uchwałach wykorzystał nauczanie papieskie w bardzo szerokim zakresie. W poszczególnych dokumentach zacytowane zostały fragmenty encyklik, adhortacji oraz homilii wygłoszonych podczas pielgrzymek do Polski i innych krajów. Łącznie Synod powołał się trzysta osiemdziesiąt cztery razy na nauczanie Ojca Świętego Jana Pawła II, podczas gdy cały dokument, bez indeksów i wstępów, liczy dwieście siedemdziesiąt jeden stron, co podkreślił ksiądz profesor Tymosz. Nauczanie papieża Jana Pawła II znalazło więc swoje odzwierciedlenie we wszystkich dokumentach synodalnych, dzięki cze-

³ Zob. tenże, *Na miarę czasów, ku którym idziemy* (Homilia podczas Mszy św. inauguracyjnej II Synodu Plenarny w bazylice Najświętszego Serca Pana Jezusa, Warszawa, 8 VI 1991), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 12(1991) nr 6, s. 23n. Zob. też: tenże, *Jesteśmy wszyscy współodpowiedzialni za Kościół* (Homilia podczas Liturgii Słowa na zakończenie II Synodu Plenarnego, Warszawa, 11 VI 1999), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 20(1999) nr 8, s. 61n.

mu apel o poszanowanie osoby ludzkiej, prawdy i wolności, który jest znakiem całego pontyfikatu obecnego Papieża, stał się motywem przewodnim życia i nauczania Kościoła polskiego.

Ks. dr Franciszek Nieckarz, rektor Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, wygłosił referat na temat „Edukacja seminaryjna w świetle uchwał II Polskiego Synodu Plenarnego”. Autor zaznaczył we wstępie, że słowo „edukacja” w tym wystąpieniu bardziej dotyczy formacji niż kształcenia. Terminologia taka bliższa jest zarówno myśli Synodu, jak i rzeczywistości seminaryjnej. Synod plenarny w sposób prosty i jednoznacznie autorytatywny wskazuje najważniejsze kierunki formacji kapłańskiej – zaznaczył prelegent. Fundamentem tej formacji jest formacja ludzka, gdyż bez osiągnięcia dojrzałego człowieczeństwa nie może być mowy o dojrzałym chrześcijaństwie i kapłaństwie. Potrzeba dzisiaj bardziej wnikliwego potraktowania tej ludzkiej formacji. Poprzez zrozumienie i zaakceptowanie swojej płciowości należy przygotować się do złożenia i realizacji przyrzeczenia celibatu, a także do życia w czystości. Dopiero na takim fundamencie może nastąpić rozwój formacji duchowej prowadzącej do wewnętrznej jedności z Chrystusem. Synod postuluje położenie większego nacisku na formację intelektualną alumnów, gdyż powszechne dzisiaj nastawienie na pragmatyzm i utylitaryzm powoduje, że aspiracje intelektualne społeczeństwa są bardzo ograniczone. Daje się także zauważyć – mówił ksiądz doktor – zróżnicowany poziom intelektualny kandydatów do seminarium. Synod zaleca z tego względu rok propedeutyczny, który dawałby możliwość uzupełnienia braków

i nie wydłużał przewidywanego toku studiów. Najważniejsza jednak w kształtowaniu postaw alumnów jest formacja pastoralna, ku której zmierzają wysiłki wychowawcze w seminarium. Ważne w tej formacji jest poświęcenie odpowiedniej uwagi zagadnieniom teologii wspólnoty, sprawom ekumenicznym oraz ewangelizacji za pomocą środków społecznego przekazu. Synod mocno akcentuje te elementy formacji seminaryjnej, zwraca jednak uwagę, że źródłem formacji jest życie rodzinne. To pierwotne i najważniejsze środowisko człowieka nazywa „pierwszym seminarium”. Według księdza rektora, współczesne kryzysy małżeństwa i rodziny wymagają głębszej refleksji nad tym procesem kształtowania kandydatów na kapłanów, gdyż od kondycji rodziny zależy późniejsza ich formacja. Podstawowym dokumentem, do którego odnoszą się uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego, jest ogłoszona przez papieża Jana Pawła II adhortacja *Pastores dabo vobis*.

Ks. prof. dr hab. Krzysztof Gózdź – prodziekan Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – zaprezentował zagadnienie „Witalność Kościoła w papieskim posługiwaniu Wędrownego Misjonarza”. Papież Jan Paweł II w sposób żywy i osobowy uobecnia w swoim pielgrzymowaniu historycznego Piotra – mówił prelegent. Ta bezpośrednia obecność następcy Piotra – Jana Pawła II – sprawia, że na nowo możemy odczytać i rozumieć Ewangelię Jezusa Chrystusa. Każda pielgrzymka Papieża rozpoczyna się od gestu ucałowania ziemi, do której przybywa. W ten sposób okazuje miłość do ziemi ojczyznej społeczności, którą wita w znaku pokory i pokuty. Ojciec Święty używa pra-

wie tych samych słów biblijnych, które w swoich listach kierował do odwiedzanych kościołów święty Paweł – zaznaczył ksiądz profesor Gózdź. Idea pielgrzymowania znajduje swoje źródło w dniu wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża. Urząd Piotrowy stał się od-tąd również urzędem „Wędrownego Misjonarza”, przez który Papież pragnie w nowy sposób przepowiadać wszystkim zbawienie. Centrum pielgrzymowania Papieża stanowi zawsze człowiek. Chodzi tu o każdego człowieka, a nie tylko chrześcijanina. Prawdą o człowieku jest tylko Chrystus, dlatego też Chrystusa trzeba lepiej poznać. Autor referatu podkreślił też, że Ojciec Święty czuł się zawsze pielgrzymem w drodze do wspólnego sanktuarium, którym jest Lud Boży danego narodu. W swoich podróżach Papież przepowiada wiarę i niesie orędzie pokoju. Przepowiadanie papieskie ma swoje znaczenie kulturowe, społeczne, a nawet polityczne. Ważną cechą pontyfikatu jest pokorne dawa-
nie świadectwa wiary, gdyż tylko ono przynosi długotrwałe i oczekiwane owoce. Przez osobę Papieża Bóg zmienił życie wielu narodów i życie nas wszystkich – podkreślił na zakończenie prelegent.

Ksiądz prof. dr hab. Henryk Misztal z Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przedstawił referat „Znaczenie polskich beatyfikacji i kanonizacji w nauczaniu Jana Pawła II”. Według księdza profesora, nauczanie dotyczące świętości należy do najistotniejszych przesłań Soboru Watykańskiego II, a *Katechizm Kościoła katolickiego* przedstawia naukę na jej temat. II Polski Synod Plenarny poświęcił cały dokument świętości rozumianej jako

dar i zadanie. Synod ten w swoich uchwałach ukazał zarówno teologię świętości, jak również znaczenie świętości w życiu Kościoła. Przedstawił powołanie do świętości każdego wiernego na co dzień, a zwłaszcza obowiązek dążenia do świętości w odniesieniu do życia społecznego i politycznego. Synod plenarny podkreślił też rolę świętych w historii narodu polskiego, ukazując, że od czasów Pięciu Braci Polskich, św. Wojciecha i św. Stanisława, św. Jadwigi Śląskiej i św. Jadwigi Królowej, przez ziemię polską kroczy nieprzerwany pochód świętych. Wnieśli oni w dzieje Polski niezwykle umiłowanie prawdy, miłości bliźniego, cnót osobistych i obywatelskich, wierności Bożym ideałom.

Ostatni referat wygłoszony na konferencji dotyczył zagadnień związanych z Eucharystią. Dr Elżbieta Szczot z Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zaprezentowała temat „Implikacje prawne nauczania Jana Pawła II o Eucharystii z uwzględnieniem II Polskiego Synodu Plenarnego”. Prelegentka podkreśliła, że w swoim nauczaniu Ojciec Święty Jan Paweł II dużo uwagi poświęca Eucharystii, która zajmuje centralne miejsce w życiu Kościoła i takie też powinna mieć w życiu każdego chrześcijanina. W referacie autorka przedstawiła niektóre implikacje prawne nauczania o Eucharystii, ukazujące ten sakrament w aspekcie odpowiedzialności za jej sprawowanie, uczestniczenie w niej i oddawanie kultu należnego Bogu. W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego nauka o Eucharystii przedstawiona została najszerzej w tekście poświęconym kapłaństwu i życiu konsekrowanemu oraz liturgii Kościoła po Soborze Watykańskim II. Sy-

nod podkreślił, że Eucharystia powinna stanowić centralną chwilę dnia i codziennej posługi dla kapłanów. Ponadto liturgia Eucharystii winna uwypatniać jej charakter hierarchiczny i wspólnotowy; wiernym należy uświadamiać, że na mocy kapłaństwa wspólnego aktywnie współdziałają oni w ofiarowaniu Eucharystii.

W tej szczególnej konferencji, zorganizowanej z okazji jubileuszu Papieża-Polaka, wzięli udział liczni słuchacze. Wśród zebranych w auli byli zarówno pracownicy i studenci Wydziału Prawa

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jak również specjalnie przybyli na to spotkanie goście z Czech, Litwy oraz Słowacji. Sesja ukazała ogromny wkład Ojca Świętego w rozwój synodalności Kościoła, a zwłaszcza w II Polski Synod Plenarny⁴.

⁴ Wszystkie referaty z konferencji zostały opublikowane w pracy zatytułowanej *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie* (red. ks. S. Tymosz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004).